

R $\frac{3.104}{1}$

ვერგი მაკალათია

ვესტანო გორგასლანი

თბილისი—1942

9(47.922)

გორის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი

სერბი მაკალათია

ვასტანო გორგასლანი

კვ. 104
I

საქართველო იტალია

მუხარადს მგელ-ლომ გამოსახული,
ხელსა მახვილით, ვინ მოვალს გრგვინვით?
ვით ბრძოლის ღმერთი, თვით მბრძანებელი,
მზად არს საომრად სახე-შერისხვით!
ეს არის გმირი ის გორგ-ასლანი,
რომლის შეხედვით სპარსელნი ჰტრთოდენ,
მისწვდნენ სადაც მის ძლიერნი მკლავნი,
მტერთა შელეწდნენ და შემუსვრიდენ!

გრ. ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი—(„სადღეგრძელო“).

სპეგ-2000
შემოწმებულია

სი.ი. ხმელი 15 ს.ბ. 3226

ვახტანგ გორგასლანი

ვახტანგის ნადირობა გოგირდოვან შუგროებთან და ქ. თბილისის დასაწყება

ვახტანგ გორგასანი

საქართველოს ისტორიის გმირულ წარსულიდან პირველი ადგილი უჭირავს ვახტანგ გორგასლანს. იგი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა V საუკუნეში, მაგრამ მისი ხსოვნა ქართველ ხალხში ჯერ კიდევ არ გამქრალა, განსაკუთრებით მთიელებში, რომლებმაც დღემდის შემოინახეს ამ მეფის შესახებ ლეგენდები, თქმულებები და ლექსები.

ქართული გმირული ეპოსის ერთი ნაწყვეტი მას ასე ახასიათებს:

„ვახტანგ მეფე ღმერთს უყვარდა,
ციდან ჩამოესმა რეკა;
იალბუზზედ ფეხი შესდგა,
დიდმა მთებმა იწყეს დრეკა;
ოსეთში გადაიარა,
ჩერქეზები გადარეკა“-ო.

ასეთივე ბუმბერაზად არის იგი წარმოდგენილი ქართულ საისტორიო წყაროებშიც. „ქართლის

ცხოვრების“ მთელი ერთი დიდი თავი წარმოად-
გენს ვახტანგის გამირობის აღწერილობას. მემ-
ტიანე მას უწოდებს „გორგ-ასლანს“, რაიც
ნიშნავს მგელ-ლომს, ე. ი. ლომივით გულოვანსა
და მგელივით მუხლ მაგარს.

ამ ეპითეტით შეაფასა ისტორიამ მისი თავგან-
წირული ბრძოლები ქართული სახელმწიფოებრივი
დამოუკიდებლობის დასაცავად.

ეს ღვაწლი უფრო თვალსაჩინო და დამაჯერებ-
ლი იქნება, თუ ჩვენ მოკლედ გავეცნობით იმ პო-
ლიტიკურ-იდეოლოგიურ გარემოს, რომელშიაც
ვახტანგ გორგასლანს მოუხდა მოქმედება და თავ-
დადებული ბრძოლების წარმოება.

ეს იყო ის პერიოდი, როდესაც რომსა და ირანს
შორის სწარმოებდა გამწვავებული ბრძოლები
ამიერკავკასიის ხელში ჩასაგდებად. ამ ბრძოლის
ერთ-ერთ ასპარეზად ჩქარა გადაიქცა საქართვე-
ლოს ტერიტორიაზე წარმოქმნილი ორი პატარა
სამეფო: ლ ა ზ ი კ ა (დასავლეთი საქართველო) და
ი ბ ე რ ი ა (აღმოსავლეთი საქართველო).

რომსა და ირანს შორის პოლიტიკური ურთიერ-
თობა უფრო გამწვავდა, როდესაც ირანის სამე-
ფოს სათავეში მოექცნენ სასანიანთა გვარის მეფე-
ები. 224 წელს ამ საგვარეულოს პირველმა მეფემ

არტაშირმა უარჰყო ელინისტური რწმენა და კულტურა, სამაგიეროდ განაახლა ძველი პართული ეროვნული რელიგია, ზარატუშტრას მოძღვრება, რომელიც ცეცხლს თაყვანისცემაზე იყო დაფუძნებული და ითვლებოდა ირანელების ეროვნულ სარწმუნოებად.

ცეცხლთაყვანისცემა, ანუ მაზდეიანობა მზის (სინათლის), დედამიწისა, ცეცხლისა და წყლის გაღმერთებაზე იყო დამყარებული. ეს ოთხი სტიქიონი წმინდად ითვლებოდა, მათი შეხება და შებლაღვა არ შეიძლებოდა. მაზდეიანების წარმოდგენით ადამიანის სული ითვლებოდა წმინდა ძალად, სხეული კი უწმინდურად და ამიტომ ცეცხლთაყვანისცემლები მიცვალებულებს მიწაში არ მარხავდნენ, რომ დედამიწის სიწმინდე არ შეებლალათ, არამედ ჰკიდებდნენ ხეებზე, ან საგანგებოდ ნაგებ კოშკებზე ათავსებდნენ.

ცეცხლი, როგორც წმინდა სტიქიონი, თითოეულ კეთილმორწმუნე, მაზდეიანის სახლში უნდანთებულებოდა და მისი ჩაქრობა დიდ ცოდვად და ბოროტებად ითვლებოდა. მაზდეიანებს ჰყავდათ მღვდელ-მსახურიც, რომლებსაც უწოდებდნენ „მოგვებს“, ხოლო მოგვების მღვდელმთავარს მობედან-მობედანი (მოგვთა-მოგვი) ერქვა.

ამავე არტაშირმა მოახდინა თავის სახელმწიფოს
შინაგანი რეფორმები, შექმნა ძლიერი მხედრობა
და დაიწყო აქტიური პოლიტიკის წარმოება რომის
იმპერიის წინააღმდეგ მცირე აზიისა და ამიერ-
კავკასიის დასაპყრობად. სასანიდები ახლა მიზნად
ისახავდნენ მოესპოთ რომაელთა ბატონობა იბე-
რია-ლაზიკაში და შემოემტკიცებინათ შავი ზღვის
სანაპიროები, საიდანაც რომი საფრთხეს უმზადებ-
და ირანს და მასზე მიმავალ ინდოეთის სავაჭრო
გზას.

ამის გამო სასანიანთ მეფეებმა პირველ რიგში
შემოტევა დაიწყეს იბერიაზე, როგორც მახლო-
ბელ და მოსაზღვრე ქვეყანაზე და ცდილობდნენ
იბერია გამოეგლიჯათ რომის ბატონობიდან. ამ
პოლიტიკური ხასიათის ბრძოლას ამწვავებდა რე-
ლიგიური ანტაგონიზმიც, რაც გამოიხატებოდა მაზ-
დეიანობასა (ცეცხლთაყვანისმცემლობასა) და
ქრისტიანულ მოძღვრებათა შორის პირველობი-
სათვის მეტოქეობაში იბერიასა და ლაზიკის სა-
მეფოში.

ირანის შაჰები თავიდანვე ცდილობდნენ, რომ
იბერია-ლაზიკაში მოსახლეობა ჰყოლოდათ თავიანთ
პოლიტიკურ-რელიგიურ გავლენაში და ამის
გამო მათში მედგრად ავრცელებდნენ მაზდეიანურ

რწმენას. იბერიაში ცეცხლისთაყვანისცემის ცენტრად ითვლებოდა მცხეთა, სადაც ენთო ცეცხლის გაუქრობელი კოცონი და მაზდეიანთა მოგვები ასრულებდნენ საღმრთო ცერემონიალს.

წარმართულ საქართველოში, სადაც მზისა და მთვარის თაყვანისცემა იყო გავრცელებული, მაზდეიანური რწმენა, როგორც უფრო მაღალი და რთული მოძღვრების შემცველი ვრცელდებოდა საზოგადოების მაღალ ფენაში, განსაკუთრებით სამეფო გვარეულობაში. ამ რწმენის მიღებით, თუ თანაგრძნობით განისაზღვრებოდა პოლიტიკურა ორიენტაციის საკითხიც. ამის გამო ირანი თავგამოდებით იბრძოდა, რათა იბერიაში განემტკიცებინა მაზდეიანური რწმენა.

იბერიის სატახტო ქალაქ მცხეთაში, არმაზის ხევში აღმართული იყო მაზდეიანური ღმერთების კერპები: არმაზი, (აპურა-მაზდა) და ზადენი, რომლებსაც თაყვანსა სცემდნენ იბერიის მოსახლეობა. მაზდეიანურ რწმენასთან იბერიაში ვრცელდებოდა ირანული ადათები და ზნე-ჩვეულებანი.

ამავე დროს რომის ბატონობასთან დაკავშირებით იბერია-ლაზიკაში დაიწყო ახალი სარწმუნოებრივი მოძღვრების — ქრისტიანობის გავრცელება. ქრისტიანობა დასავლეთის რწმენითა და მსოფლ-

მხედველობით იყო გაუღენთილი. იგი ემსახურებოდა რომის იმპერიის დაპყრობითი პოლიტიკას, ამიტომ ქრისტიანობის გავრცელება იბერია-ლაზიკაში საფრთხეს უმზადებდა ირანულ მაზდეიანობას. ეს იყო მიზეზი, რომ ქრისტიანობის გავრცელებას აქ ძლიერ მეტოქეობას უწევდა ფეხმომარებული მაზდეიანობა. მხოლოდ ნიზიბინის 298 წლის ხელშეკრულების შემდეგ, როდესაც იბერია დარჩა რომს, შესაძლებელი შეიქმნა აქ ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად აღიარება და 337 წელს იბერიის სამეფო გაქრისტიანდა.

ქრისტიანობის დამყარებას იბერიაში ჰქონდა დიდი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა. ახალი მოძღვრების განმტკიცებასთან იბერიის პატარა სამეფო სარწმუნოებრივ-იდეოლოგიურად მჭიდროდ უკავშირდება რომსა და საბერძნეთის იდეოლოგიურ-ფილოსოფიურ მოძრაობას. იქმნება ახალი მსოფლმხედველობა და მორალი, ჩნდება ქართული დამწერლობა, რომელმაც ხელი შეუწყო ქართველური ტომების კულტურულ-ეროვნულ აღორძინებას და სხვა.

საქართველოში ქრისტიანობის დამყარება ნიშნავდა რომის პოლიტიკური ბატონობის გაძლიერებას. ირანის შაჰები ამას კარგად ხედავდნენ და

ისინი ყოველგვარ ხერხებს ხმარობდნენ, რომ თავიანთი სარწმუნოებრივ-იდეოლოგიური გავლენა იბერიაში როგორმე შეენარჩუნებინათ. ამის გამო ირანის საზრუნავი საქმე ახლა ის იყო, რომ იბერიაში ქრისტიანობა აღმოეთხვრა და გაევერცელებინა მაზდეიანობა.

ამ მიზნის განხორციელებას შეუდგა ირანის შაჰი იეზდიგერდ II (438 — 457 წ.), რისთვისაც მან მიმართა შემდეგ ხერხს: იბერიაში, სომხეთში და ალბანიაში (დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორია) დაგზავნა ბრძანების წერილები და სამივე ქვეყნიდან დაიბარა მოწინავე გვარის კაცები. ამის შედეგად იბერიიდან ირანს წასულან დიდგვარაანი მამასახლისები და ქართლის პიტიახში¹ არშუშა. როდესაც ისინი იეზდიგერთან მივიდნენ, შაჰმა განუცხადა, რათა მათ ხელი აეღოთ ქრისტიანობაზე და მიეღოთ ცეცხლთაყვანისმცემლობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში დამუქრებია მათ განადგურებით.

დაპატიმრებულ ქართველ თავკაცებს ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ თანხმობა გამოუცხადებიათ და

¹ პიტიახში სპარსული სამოხელეო სახელი იყო და ერქვა ჰერეთის (კახეთის) მმართველს. ეს თანამდებობა ქართლშიაც იყო.

შაჰის თვალის ასახვევად მოჩვენებით მიუღიათ
მაზდეიანობა.

ამის შემდეგ შაჰმა ისინი გაანთავისუფლა და
თან გააყოლა მოგვები, რომლებსაც მათ ქვეყანა-
ში უნდა გაეგრცელებინათ მაზდეიანობა. ერთ-
გულების ნაშნად შაჰმა მათ მძევლებიც ჩამოარ-
თვა, მხოლოდ იბერიის პიტიახში არშუშა კი თა-
ვისთან დაუტოვებია.

იეზდიგერდი კარგად გრძობდა, რომ სამივე
ქვეყნის: იბერიის, სომხეთის და ალბანიის დაპყ-
რობა და დამორჩილება ერთბაშად ძნელი საქმე
იყო. ამიტომ მან გადაწყვიტა თავდაპირველად
დაეპყრო სომხეთი, რომელიც ტერიტორიალურად
საზღვრავდა სპარსეთს. სომხეთის მოსახლეობის
რიცხვისა და ქონების გამოსარკვევად იეზდიგერ-
დმა სომხეთში თავისი მოხელეები გაგზავნა. ხალ-
ხი აღწერეს და ორმაგი ხარკი შეაწერეს. შაჰი სომ-
ხეთის შინაურ საქმეებშიაც ერეოდა, მამასახლისად
ამტკიცებდა იმას, ვინც ქრისტიანობას უარსჰყოფ-
და და იჩენდა ირანის ერთგულებას. ეკონომიურ-
მა, უფლებრივმა და სარწმუნოებრივმა შევიწ-
როებამ სომხები მოთმინებიდან გამოიყვანა და
ისინი აჯანყდნენ. დაიწყო სომხებსა და სპარსელებს
შორის სასტიკი ბრძოლა, რომელიც დამთავრდა

ირანის გამარჯვებით. სპარსელებმა დაიპყრეს სომხეთი, მოსპეს მეფობა და ამგვარად ის ირანს შეუერთდა.

ამის შემდეგ სპარსელები შეუდგნენ იბერიის დაპყრობის თადარიგს, რასაც მოჰყვა ხანგრძლივი ბრძოლები ირანსა და ბიზანტიას¹ (საბერძნეთის) შორის იბერიის ტერიტორიაზე.

ამის გამო იბერიის პატარა სამეფოს დამოუკიდებელი არსებობა დიდ საფრთხეში იყო. აღმოსავლეთით მას უტევდა ირანი, დასავლეთის მხრიდან ბიზანტია, რომელმაც დაიჭირა აფხაზეთისა და

---

¹ ბიზანტია შეადგენდა რომის იმპერიის აღმოსავლეთ ნაწილს და ქართულ საისტორიო წყაროებში იგი იხსენიება საბერძნეთად. თეოდოსი დიდის სიკვდილის შემდეგ (395 წლ.), რომის იმპერია ადმინისტრაციულად იყოფა ორ ნაწილად: აღმოსავლეთში გამეფდა არკადი, დასავლეთში კი ჰონორი.

ამ დროიდან აღმოსავლეთის ნაწილის ცენტრად თანდათანობით იქცა, ძველი ბიზანტია, დასავლეთისა კი რომი. VI საუკუნემდის აღმოსავლეთის ნაწილისთვის მიღებულია რომის სახელმწიფო სახელწოდება. შემდეგი დროისათვის კი, როდესაც აღმოსავლეთის ნაწილში ლათინური ენა შესცვალა ბერძნულმა და იქ გაბატონდა ბერძნულ-აღმოსავლური კულტურა, ისტორიაში რომის ანუ რომეების ეს სახელმწიფო ცნობილია ბიზანტიის, იგივე საბერძნეთის სახელწოდებით. ბიზანტიის იმპერია არსებობდა 1453 წლამდის, როდესაც იგი დაიპყრეს თურქებმა და მის ნანგრევებზე წარმოიქმნა ოსმანთა ანუ ოტომანთა იმპერია.

ეგრისის სანაპიროები. ჩრთილოეთიდანაც მას დიდი საფრთხე მოელოდა, განსაკუთრებით მას შემდეგ, როდესაც დაიწყო თურქთა ტომების (ჭუნებისა და ხაზარების) მოძრაობა. მათ მოწოლას ვერ უძლებდნენ იბერიის ჩრდილოეთის საზღვარზე მოსახლე ოსები, რომლებიც იძულებულნი იყვნენ გადმოელახათ დარიალის კარები, შემოიჭრნენ იბერიაში და მოსახლეობას არბევდნენ.

იბერიის სამეფოს ამ მძიმე პოლიტიკურ მდგომარეობას ზედ ერთოდა აგრეთვე სარწმუნოებრივი-იდერლოგიური ბრძოლა. გაქრისტიანებული იბერიის მოსახლეობას არ სურდა მიეღო მაზდეიანური რწმენა, რომელსაც ირანი ძალდატანებით ავრცელებდა მოგვების დახმარებით.

ასეთ მძიმე და რთულ პოლიტიკურ პირობებში გარდაიცვალა იბერიის მეფე მირდატი და 454 წელს სამეფო ტახტზე ავიდა მისი მცირეწლოვანი მემკვიდრე ვახტანგ I. ამ ჭაბუკი მეფის მოღვაწეობა აღწერილი აქვს ისტორიკოს ჯუანშერს, რომელიც აღტაცებულია ახალგაზრდა ვახტანგის გმირული ბრძოლებით, და იგი მას წარმოდგენილი ჰყავს უძლეველ დევგმირად. მართალია, ისტორიკოსის ეს ქებადიდება გადაჭარბებულია და ზოგ შემთხვევაში ზღაპრუ-

ლიც, მაგრამ მასში მოცემულია სინამდვილის ერთგვარი ანარეკლი.

მართლაც საჭირო იყო გმირობა და თავდადება, რომ ახალგაზრდა მეფე ვახტანგს თავისი სამეფოს პოლიტიკური და სარწმუნოებრივი ინტერესები დაეცვა ისეთი ძლიერი დამპყრობელებისაგან, როგორც იყვნენ ირანი და ბიზანტია.

ვახტანგი ამასთანავე იყო ფიზიკურადაც წარმოსადეგი და ძლიერი ვაჟკაცი. მას ჯ უ ა ნ შ ე რ ი ასე ახასიათებს: „იგი იყო უმაღლეს ყოველთა კაცთა მის ჟამისათა, და უმშვენიერეს სახითა, და ძლიერი ძალითა. რამეთუ სიმაღლე იყო მისი ათორმეტი ბრჭყალი კაცისა, და იყო საზარელ, და გოლიათი, და განთქმულ ყოველსა ქვეყანასა, რომელ ჭურვილი ქვეით ირემს მიეწიის, უპყრის რქა და დაიმჭირის, და ცხენი ჭურვილი აღიღოს მხართა ზედა, მცხეთით აღვიდის ციხესა არმაზისასა“-ო.

გამეფებისას ვახტანგი ისახავდა ასეთ პოლიტიკურ ამოცანებს: გაემაგრებინა სამეფოს ჩრდილოეთის საზღვარი და ქართლიდან გაედევნა მოთარეშე ოსები, რომლებიც ისე გაკადნიერებულიყვნენ, რომ მათ გაეტაცნათ ტყვედ ვახტანგის დაი მიჰრანდუხტ. მისივე მიზანს შეადგენდა ქართლის გან-

თავისუფლება უცხოეთის (ირანისა და საბერძნეთის) პოლიტიკურ-ეკონომიურ ბატონობისაგან, მაზღეიანური რწმენის განდევნა და ქრისტიანობის განმტკიცება ქართლში.

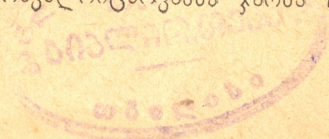
ვახტანგ მეფე ჯერ კიდევ ათი წლისა ყოფილა, როდესაც ოსებმა გადმოლახეს ქართლის ჩრდილოეთის საზღვარი და დაიწყეს მოსახლეობის დარბევა: „მაშინ ვითარ იქმნა ვახტანგ წლისა ათისა გარდმოვიდეს ოვსნი და მოტყვევენეს ქართლი, თავიდგან მტკვრისით ვიდრე ხუნანამდე, და მოაოხრეს ველნი. ხოლო კასპისა ქალაქნი შემუსრნეს და ტყვე ყვნეს, და წამოიყვანეს ვახტანგის დაი მიჰრანდუხტ, ხამის წლის ქალი“-ო.

ამის გამო ახალგაზრდა მეფე იძულებული იყო ხმალი ეშიშვლა და პირველყოვლისა ტყვეობისაგან დაეხსნა თავისი და; ბოლო მოეღო ოსების თარეშისათვის და ჩაეკეტა დარიალის კარები. მან ამ მიზნით მოიწვია ქართლის დიდებულები, გაიმართა ბჭობა, სადაც გადაწყდა გალაშქრება ოსეთზე და ამ ლაშქრობის სარდლობა იკისრა თვით ვახტანგმა. ამის შესახებ მემამტიანე მოგვითხრობს:

„მაშინ ვითარ იქმნა ვახტანგ წლისა თხუთმეტი-სა, მოუწოდა ყოველთა წარჩინებულთა ქართლისათა და დაჯდა საყდართა ზედა მაღალთა. მაშინ

მეფემან ვითარცა მოხუცებულმან და ბრძენმან იწყო ზრახვად ხმითა მაღლითა და თქვა: ისმინეთ ხმისა ჩემისა. დაღაცათუ ყრმა ვარ და არა გინახავსთ ჩემგან კეთილი. აწ რომელსა გეტყვი თქვენ დაღაცათუ ჩემზედა და თქვენზედა მოწევნულ არს განსაცდელი ესე. არა დავითმინო კიცხვაი და ვიძიოთ შური მათზედა: უკეთუმცა წაგვკიდებოდა ესე სპარსთა მეფისაგან, ანუ ბერძენთა მეფისაგან, მომცავითმინეთ. არამედ რაი მოწევნულ არს ჩვენზედა ოვსთა კაცთაგან, არა ხამს მისი დათმენაი, და სიკვდილი სჯობს თავთა ჩვენთათვის“-ო.

455 წლის ბოლოს სალაშქროდ გამზადებული ჯარი დაბანაკდა მუხრანის დიდ ველზე, არაგვის ორივე ნაპირას, სადაც ვახტანგმა დაათვალიერა ჯარის იარაღ-საჭურველი, წყობა და რაოდენობა. ვახტანგი აღტაცებაში მოსულა მოლაშქრეთა სიმრავლით და მხნეობით. შემდეგ მან ჯარებს უბრძანა არაგვისა და თერგის ხეობით დარიალის ვიწროების გადალახვა. ეს მეტად ძნელი და სახიფათო გზა იყო. მით უმეტეს, რომ თერგის ვიწრო ხეობის ნაპირები ეჭირათ ოსებს, ყიფჩაყებს და ხაზარებს, რომლებიც აქ იყვნენ ჩასაფრებულნი და ქართველთა ლაშქარს უდარაჯებდნენ. მაგრამ ვახტანგის მრავალრიცხოვანმა ჯარმა ჩქარა

გადალახა დარიალის კარები და შეიჭრა ოსეთში
 მაშინ ოსებმა დახმარება სთხოვეს ხაზარებს და
 გაერთიანებული ოს-ხაზარების ლაშქარიც საბრ-
 ძოლველად გამოვიდა.

თერგის ვიწრო და სალიკლდიანი ხეობა არ აძ-
 ლევდა საშუალებას მდინარის ორივე ნაპირას
 დაბანაკებულ ჯარებს გადასულიყვნენ ერთმანე-
 თის შეტევაზე და ამის გამო შვიდი დღის ლო-
 დინის შემდეგ ორივე მოწინააღმდეგე მხარე შე-
 თანხმდნენ ბრძოლა დაეწყოთ ძველი ჩვეულების
 მიხედვით—ფალავანთა შებრძოლებით. ორივე ბა-
 ნაკიდან გამოიყვანეს ფალავნები. ოს-ხაზარების
 მხრიდან გამოვიდა კაცი გოლიათი, სახელით
 თარხან: „გამოვიდა ეს თარხან ხაზარი, ხმა-
 ჰყო ხმითა მალლითა და თქვა: გეტყვით თქვენ
 ყოვლითა, სპათა ვახტანგისათა, ვინც არს
 თქვენ შორის უძლიერესი გამოვიდეს ჩემზედა“-ო.

მაშინ ვახტანგმა თავის ლაშქრიდან გამოიყვა-
 ნა ერთი გმირი, რომელსაც ერქვა ფარსმან-
 ფარუხ. მემატიანეს თქმით ამ ფარსმან ფა-
 რუხს „ლომი ხელითა შეეპყრა“-ო. ფარ-ხმლე-
 ბით შეიარაღებული ფალავნები დაეტაკნენ ერთ-
 მანეთს, გაჩაღდა ორთა ბრძოლა: „დაპირველსავე
 შეკრებასა უხეთქნა ხრმლითა ფარსმან-ფარუხს

ჩაბალახსა ზედა და განუპო თავი ბეჭთამდე“-ო
თავის ფალავნის დამარცხებამ მეტად შეაშფოთა
მეფე ვახტანგი და მისი მხედრობა. მეფე ჩავარდა
დიდ საგონებელში, მით უმეტეს მას არ ჰყავდა
სხვა მისი შემცვლელი ფალავანი.

მეორე დილას კვლავ გამოვიდა თარხანი და
ვახტანგისაგან მოითხოვდა ორთა ბრძოლისათვის
ფალავანს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მეფე ჩაით-
ვლებოდა დამარცხებულად. ასეთი განსაცდელის
ქამს ახალგაზრდა ვახტანგმა დიდი გმირობა გა-
მოიჩინა და მან თავის ლაშქარს განუცხადა:
„გ ა ნ ვ ა ლ თ ვ ი თ ბ რ ძ ო ლ ა დ თ ა რ ხ ა ნ ი -
ს ა “ - ო . წარჩინებულებმა მეფეს სთხოვეს ხე-
ლი აელო ასეთ განზრახვაზე, მით უმეტეს რომ
იგი იყო ბრძოლებში ჯერ კიდევ გამოუცდელი
და ჰასაკითაც სრულიად ახალგაზრდა.

მაგრამ ვახტანგმა არ მიიღო მათი თხოვნა, უში-
შრად შეჯდა ცხენზე; აისხა იარაღი და გავიდა
თარხანთან საბრძოლველად. თარხანმა ვახტანგს
რომ შეხედა თურმე სთქვა: „მე გოლიათთა და
გმირთა გამოცდილთა მბრძოლი ვარ, არა ყმაწ-
ვილითა განა შენზედა დავიმდაბლო თავი ჩემი“-ო.

ახალგაზრდა ვახტანგი გმირულად ეკვეთა თარ-
ხანს და მას ჩქარა თავიც მოსჭრა: „მოჰკვეთა თა-

ვი თარხანს, აღჯდა და წარვიდა ლაშქართა
ნა და ყოველთა სპათა შეასხეს ქებაი ვახ-
ტანგს“-ო, ამბობს მემატიანე.

მეორე დღეს ოს-ხაზარებმა გამოიყვანეს სხვა
ბუმბერაზი, იგი იყო ოსი და სახელად ერქვა
ბაყათარი. ოსეთში ბაყათარი ითვლებოდა
უძლეველ გმირად და მოწინააღმდეგე ბანაკი
დარწმუნებული იყო, რომ ახალგაზრდა ვახტანგს
იგი ადვილად დაამარცხებდა. ვახტანგმა აისხა ია-
რალი, შეჯდა თავის ცხენზე და გაემზადა საბრ-
ძოლველად. ბაყათარი იღვა მდინარის გაღმა და
მას არ სურდა გადმოსვლა. მაშინ ვახტანგმა შეუთ-
ვალა მას: „არა გამოვალ მე მდინარესა, რამეთუ
მეფე ვარ, ხოლო შენ მონაი ხარ: გამოვედ მდი-
ნარესა, ჩემ კერძო“.

ჩქარა ბაყათარბც გადმოვიდა მდინარეზე, მას
იქვე დახვდა შეიარაღებული მეფე და მათ შორის
გაჩაღდა სასტიკი ბრძოლა. ჯერ ისრით იბრძოდ-
ნენ, შემდეგ ხმლებით; ისრით დაიკოდა ვახტანგის
ცხენი, მაგრამ სანამ ცხენი დაეცემოდა ვახტანგმა
მხარი გაუპო ბაყათარს: „და უხეთქნა ხრმლითა
მხარსა ბაყათარისსა, და ჩაჰკვეთა ვიდრე გულამ-
დე“-ო.

მაშინ დამარცხებული ოს-ხაზართა ლაშქარი გაიქცა, ვახტანგს ხელში ჩაუვარდა მრავალი ტყვეები და დიდი ნადავლი. მეფის ლაშქარი შეიქრა ოსეთში და მას დამორჩილდნენ ოსები, ყივჩაყები, პაჭანიგები, ჯიქები და ჩრდილოეთის დანარჩენი ტომებიც. გაამაგრა ჩრდილოეთის საზღვარზე დარიალის კარი, რომლის მცველად დააყენა მთიელები. ერთგულებისა და მორჩილების ნიშნად მათ ჩამოართვა მძევლები, ტყვეობისაგან დაიხსნა თავისი და მიჰრანდუხტ და გამარჯვებული მეფე ქართლში დაბრუნდა.

ამის შესახებ მემატიაწე მოგვითხრობს:

„ხოლო დაიმორჩილნა ოვსნი და ყივჩაყნი და შექმნა კარნი ოვსეთისანი, რომელთა ჩვენ დარიალისად უწოდთ და აღაშენა მას ზედა გოდოლნი მაღალნი და დაადგინა მცველად მახლობელნი იგი მთეულნი: და მოტყვენა ვახტანგ პაჭანიგეთი და ჯიგეთი და შეიქცა და გამოდგა ოვსეთსავე და მეფენი ოვსთანი შელტოლვილიყუნეს სიმაგრეთა კაკვასისათა: აღდგეს მათ შორის მოციქულნი და დაიზავნეს და ითხოვეს ვახტანგისაგან ოვსთა, ნაცვლად დისა მისისა ოცდაათი ათასი ტყვე ოვსეთისა და მისცა ვახტანგ

ტყვე დისა მისისათვის. და აილო მძევალი ოვსთაგან“-ო.

ვახტანგის ამ გმირულ ლაშქრობაზე ხალხურ ზეპირსიტყვაობაშიაც საყურადღებო ცნობებია შემონახული. ოსეთში დღემდის ახსოვთ ოს-ბაყათარის შებრძოლება ვახტანგ მეფესთან.

„კავკასიონი დავიბყარ,
 ოთხს სამეფოს ხმალი ვკარი;
 ქართველს ბატონს და მოვსტაცე,
 არ დავაგდე ჩემი გვარი:
 მომწვდა, ფიცით მიღალატა
 მან დაიდვა ჩემი ბრალი,
 — ბაყათარ წყალსა მიეცა,
 აღიხოცა ოსთა ჯარი“-ო.

ასეთივე ამბავი თქმულების სახით დღემდის შემონახულა მოხვევებში, რომლებიც ცხოვრობენ დარიალის ხეობაში და მათ ისტორიულ წარსულში მინდობილი ჰქონდათ დარიალის სიმაგრეების დაცვა. დარიალის ეს ვიწრო გასასვლელი გზა უძველეს დროიდან იყო ცნობილი. აქედან გადადიოდა ჩრდილოეთის გზა, დღეს საქართველოს სამხედრო გზად წოდებული. ამ გზას განსაკუთრებული პოლიტიკურ - სტრატეგიული

მნიშვნელობა ეძლეოდა ქართლის სამეფოსათვის, რომლის სატახტო ქალაქი — მცხეთა მდებარეობდა არაგვ-მტკვრის გზაჯვარედინზე, და არაგვის ეს ვიწრო გზა დარიალის კარით იყო ჩაკეტილი.

ქართლის სამეფოსათვის ადვილი არ უნდა ყოფილიყო დარიალის კარის დაცვა და შენარჩუნება მით უმეტეს, რომ ეს ხეობა კავკასიონის მაღალ ქედებით მოწყვეტილია საქართველოს ბუნებრივ საზღვარს და მოქცეულია კავკასიონის ჩრდილოეთის ფარგლებში. დარიალის ამ კარებით საქართველოს ეტანებოდნენ ჩრდილოეთის ველებზე მობინადრე ტომები: ალანები (ოსები), ხაზარები, პაჭანიგები და სხვა. მისი ისტორიული სახელწოდება დარიალი ან „დარი-ალან“ ნიშნავს კარი ალანთა (ოსთა) და ქართველებიც მას უწოდებდნენ „კარი ოვსეთისაი“. მტრის შემოსევის წინააღმდეგ საჭირო იყო დარიალის ვიწრო გასასვლელი გზის ციხე-კოშკებით ჩაკეტვა და ერთგული მცველების დაყენება, როგორც იყვნენ მოხვევები, განსაკუთრებით სოფ. გერგეტის მცხოვრებლებს ჰქონიათ ქართლის მეფისაგან დავალებული დარიალის კარის დარაჯობა.

გერგეტელებს დღესაც ახსოვთ ვახტანგ გორგასლანის გამოლაშქრების ამბავი დარიალის კარის დასაცავად. ხალხურ თქმულებით თათრის ჯარის ერთ მეთაურს ხოჯას გამოულაშქრია და დაუჭერია დარიალის სიმაგრე. მას ჩარგას (ჩერქეზ) ბატონის ქალი შეურთავს და დარიალში მოუყვანია. ხოჯა ჩარგასში თურმე ხნავდა, პურს ანანურში ფქვავდა და ცხენის ჯოგს კი თრიალეთში აძოვებდაო. ხოჯა ისე გაძლიერებულა, რომ მას მთელ საქართველოს დაპყრობა განუზრახავს. მაგრამ როდესაც ვახტანგ გორგასლანი 16 წლისა გამხდარა, მას გამოულაშქრია ამ ხოჯას წინააღმდეგ და დაბანაკებულა სოფ. სტეფანწმინდაში. მეფეს ბრძანება გაუცია, რომ ხევის თითოეულ სოფლიდან ორორი კაცი მოეყვანათ. ხალხი შეყრილა. მეფეს ხევის უფროსისათვის გაუზიარებია თავისი განზრახვა და უთხოვია დახმარება: მაშინ წარმომდგარა ერთი მოხუცი—თადოშვილი და მეფისათვის მოუხსენებია: მეფეო, პირდაპირ შეტევით ძლიერ ხოჯას ვერ დაამარცხებ და ვერც დარიალის ციხეს აიღებ, თუ არა ხერხითაო. ხოჯა პატივისა სცემს გერგეტელების წმ. სამების ნინოს ჯვარს. ხოჯას დღესასწაული მოახლოებულია, მაშინ მობრძანდით, გერგეტე-

ლებს უბრძანე ჯვრის გამოსვენება, რომ ხოჯას მიულოცონ დღეობა და ჩვენც ყველანი წამოყვებით და გზას გიჩვენებთო.

მეფეც ასე მოქცეულა. ხოჯას დღეობაზე გერგეტელები თავიანთი ჯვარ-ხატებით წამოსულან, მეფე კი ჯარებით სტეფანწმინდიდან დარიალისაკენ დაძრულა. მეფის ჯარი მოსულა ღამე და დაბანაკებულია ციხის მახლობლად.

გათენებისას გერგეტელებმა ჯვრები და დროშები ააჟღარუნეს თურმე და დაიმდერეს. ციხის ყარაულებმა ხოჯას მოახსენეს, რომ დღეობის მოსალოცავად გერგეტელები გეახლენო. ხოჯა თავის ამალით ციხიდან გამოსულა და თაყვანი უცია გერგეტელების ჯვარ-ხატებისათვის. ამით უსარგებლია იქვე მახლობლად ჩასაფრებულ მეფის ჯარს, შეპარულა ციხეში და დაუჭერია ყველა სიმაგრეები. ხოჯას მადლობა გადაუხდია გერგეტელებისათვის და იგი ციხისაკენ გამობრუნებულა, მაგრამ ციხიდან ვახტანგის ჯარს მისთვის ისრები დაუშენია და ხოჯა და მისი ჯარი ამოუხოცია. მეფემ ხელთ იგდო ხოჯას ქონება და დარიალის ციხეო. გამარჯვებულ მეფეს გერგეტელები დაუსაჩუქრებია. თადომვილისათვის ვახტანგს ყაი და ყანანაზი (ადგილია სოფ. კარკუ-

ჩაში) უჩუქებია და ამასთანავე უთქვამს: „ქალი უთხოვარი და სიფრო (სუფრა) უწევარი ჰქონდესო“. ე. ი. საცოლზე უარის თქმა და სუფრაზე თქვენი დაუწვევლობა არავის არ შეეძლოს, ყველგან ისე მიგიღონ, როგორც მე ვახტანგ გორგასლანიო.

შემდეგ მეფეს მოხვევებისათვის ჩაუბარებია დარიალის ციხე და ჯარი. გადაუცია აგრეთვე ორი დროშა: ერთი დროშა მოხვევებს აღუმართავთ ლარსთან, მეორე ხდეში, გვირგვალის წვერზე. ამასთანავე ვახტანგ მეფეს მოხვევებისათვის უთქვამს: ექვს-ექვსმაკაცმა დარიალში იყარაულეთ და ხდე თქვენთვის მიჩუქებიაო.

ამგვარი მედგარი ბრძოლის შემდეგ ვახტანგმა შესძლო ჩრდილოეთში მობინადრე ტომების დამორჩილება და დარიალის კარების გამაგრება.

ამის შემდეგ მისი საზრუნავი საქმე იყო საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთის საზღვრების დაცვა საბერძნეთის აგრესიისაგან. რომის კეისრებმა მედგარ ბრძოლების შემდეგ შესძლეს საქართველოს დასავლეთი ნაწილის — ლაზიკის ხელში ჩაგდება. მაგრამ აღმოს. რომის სახელმწიფო ეხლა ამით არ კმაყოფილდებოდა და იგი განაგრძობდა შემოტევას სამხრეთის საზღვარზე. რო-

გორც მემატთანე ჟუანშერი მოგვითხრობს, ბერძნები ახლა სცდილობდნენ კლარჯეთის, ოძრხის და წუნდის საერისთაოების დაპყრობას. ეს გარემოება საფრთხეს უმზადებდა ქართლის სამეფოს ნაციონალურ-პოლიტიკურ მთლიანობას და მისი დამოუკიდებელ არსებობას. ამის გამო ვახტანგი ახლა იძულებული იყო შესდგომოდა სამზადისს ბერძნების წინააღმდეგ გასალაშქრებლად.

ამ მიზნით ვახტანგმა შეკრიბა ლაშქარი და გაემართა კარნუ-ქალაქისაკენ, რომელიც მდებარეობდა საბერძნეთ-საქართველოს საზღვარზე. ბერძნების ჯარს მეთაურობდა სპასპეტი პალეკარტოს, რომელიც შეებრძოლა მეფე ვახტანგს. მედგარი ბრძოლის შემდეგ გაიმარჯვა ვახტანგმა და დამარცხებული ბერძენთა ლაშქარი გაიქცა. ამ გამარჯვების შესახებ მემატთანე მოგვითხრობს: „და მიტევა პირის-პირ (ვახტანგ), დასცა ხრმლითა ჩაბალახსა ზედა (პალეკარტოს) და განაპო თავი მისი ვიდრე ბეჭთამდე: და მიყო ხელი და უპყრა თავისა მისისა ნახევარი. და მიტევენეს სპანი ვახტანგისნი სპათა ბერძენთასა და აოტნეს იგინი“-ო.

ბიზანტიის კეისარი ლეონ (457 — 473 წ.) იძულებული იყო ზავი შეეკრა ვახტანგთან და მის-

თვის დაებრუნებინა ძალით წართმეული ადგი-
ლები.

„ხოლო ვიდრე მოსვლამდე მოციქულთა ფრიად
მწუხარე იყო კეისარი და მოუწოდა ვახტანგს და
ყვეს ურთიერთს აღთქმა და ფიცი და განაგეს საქ-
მე წინდობისაი. და უკუნ-სცა კეისარმან საზღვარი
ქართლისანი. ციხე თუხარისისა და კლარჯეთი
ჯოველი, ზღვითგან ვიდრე არსიანამდე და ხევნა
რომელნი მოსდგანან ღაღოთა: და გამოიკითა
კეისარმა საზღვარი საბერძნეთისა, ქვეყანაი ზღვი-
სა პირსა, რომელ არსს აფხაზეთი. და დაუწერა ეგ-
რის-წყალსა და კლისურასა შუა ქვეყანაი და სხვაი
აფხაზეთი უკუსცა ვახტანგ ბერძენთა“-ო.

საბერძნეთთან ზავის დადებისა და მშვიდობიანობის დამყარების შემდეგ ვახტანგისათვის აქტუალური მნიშვნელობა ეძლეოდა ქართლის განთავისუფლებას ირანის ბატონობისაგან. ეს მისთვის იყო ყველაზე მძიმე და დიდი ამოცანა, რაც მოითხოვდა მოხერხებულ დროის შერჩევასთან მეტ მომზადებასაც.

ამ პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად პირველყოვლისა საჭირო იყო შინაური მშვიდობიანობის განმტკიცება, სამეფოს მოღონიერება ეკონომიუ-

რად და სარწმუნოებრივ-იდეოლოგიური სიმტკიცე. ასეთი განზრახვით ვახტანგი შეუდგა წესწყობილების დამყარებას ქართლის სამეფოში, ციხეების განაჯღებას, ქალაქებისა და ეკლესიამონასტრების მშენებლობას. ქართველი მემატიანე ვახტანგ გორგასლანს მიაწერს თბილისის აშენებას: „ვახტანგ აშენებდა ქალაქსა თბილისსა და საფუძველი ოდენ დაედვა“-ო.

ამის შესახებ არსებობს ლამაზი ლეგენდაც, რომელიც მოგვითხრობს, რომ ერთხელ ვახტანგ გორგასლანი წასულა სანადიროდ. ნადირობის დროს მეფეს მიმინო მიუშვია ხოხობზე და ორივენი ღრმა ხევში ჩავარდნილან. მდევრები ჩასულან ხევში და იქ ცხელ-წყალში მოხარშული მიმინო და ხოხობი უპოვიათ. მეფეს ეს წყალი (გოგირდოვანი) უცვნია სასარგებლოდ და უთქვამს: აქ გაშენდეს ქალაქი და თბილი წყლის გამო მას ეწოდოს „თ ბ ი ლ ის ი“-ო.

ვახტანგ მეფის დროიდან თბილისი თანდათანობით იზრდებოდა. მოსახლეობა თავდაპირველად აქ ჩნდება თბილი წყაროების უბანში, შემდეგ კი მოსახლეობა იზრდებოდა მტკვრის ხეობის გასწვრივ დასავლეთის მიმართულებით, დღე-

ვანდელ სიონისა და ანჩისხატის მიდამოში. აქვე იყო მაგარი ციხე „კალაი“ (ნარიყალა). ვაჭრობა-წარმოება ვითარდებოდა, ხელოსნობაც საკმაოდ დაწინაურდა და თბილის-მცხეთაში სხვადასხვა დარგის ხელოსნები მუშაობდნენ. შემოქმონდათ უცხოეთის საქონელი, სხვათა შორის ძვირფასი ქსოვილი „პალეკარტად“ წოდებული შემოდიოდა ანტიოქიიდან.

ვახტანგ მეფე ცდილობდა ქართლის სამეფოს, როგორც ქრისტიან ქვეყანას კულტურულ-სარწმუნოებრივი ურთიერთობა და კავშირი ჰქონოდა ბიზანტიასთან, საიდანაც შემოდიოდა მწერლობა, ხელოვნება და საღვთისმეტყველო მოძღვრება. ბიზანტიასთან დაახლოვებამ ხელი შეუწყო ქართული კულტურის წარმოქმნას და განვითარებას, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ქართველებმა შეჰქმნეს საკუთარი დამწერლობა. ვახტანგის მეფობაში სწარმოებდა დიდი თარგმნითი მუშაობა ბერძნულიდან ქართულ ენაზე, განსაკუთრებით წმინდანთა ცხოვრებისა და საეკლესიო წიგნების. ქართულმა დამწერლობამ ამ პერიოდში მიაღწია განვითარების საკმაოდ მაღალ დონეს, რასაც მოწმობენ ქართულ ენაზე დაწერილი ორიგინალური თხზულება იაკობ ხუცესისა „წამებაი წმ.

“შუშანიკის დედფოლისაი“ და აგრეთვე მცხეთის
ჯვრის საყდრისა და ბოლნისის ასომთავრული
წარწერები.

აღმოსავლეთ საქართველოს (ქართლის) ეკლე-
სია თავდაპირველად ემორჩილებოდა ანტიოქიის
ეკლესიას და საქართველოს კათალიკოსები იკურ-
თხებოდნენ ანტიოქიაში. მირონსაც იქიდან იღებ-
დნენ და ამის გამო “საქართველოს სამეფო ან-
ტიოქიის პატრიარქს მირონის საფასურში ყო-
ველ წლიურად უგზავნიდა 1000 კომლიდან მი-
ღებულ შემოსავალს.

ვახტანგ მეფე ახლა შეეცადა საქართველოს
ეკლესიისათვის მოეპოვებინა დამოუკიდებლობა,
რასაც ეძლეოდა უადრესი პოლიტიკურ-საზოგა-
დოებრივი მნიშვნელობა. ვახტანგმა შესძლო ამის
განხორციელებაც. 472 — 484 წ-ში დამოუკიდებ-
ლობა მოიპოვა ქართულმა ეკლესიამ, დაწესდა
კათალიკოსობა, რომელიც ითვლებოდა დამოუ-
კიდებელ ეკლესიის საჭედმპყრობელად.

ამგვარად ვახტანგმა გმირული და თავდადე-
ბული ბრძოლებით მოკლე ხნის განმავლობაში
შესძლო ქართლის სამეფოს საგარეო და საშინაო
მდგომარეობის გაუმჯობესება. მან გაამაგრა ქარ-
თლის სამეფოს ჩრდილოეთისა და სამხრეთის საზ-

ღვრები, მშვიდობიანი ურთიერთობა დაამყარა მეზობელ ქვეყნებთან, განსაკუთრებით ბიზანტიასთან. სამეფოს საშინაო წესწყობილების დამყარებასთან მან საფუძველი განუმტკიცა ქრისტიანულ რწმენასა და იდეოლოგიას.

ვახტანგ მეფის გაძლიერება არ მოსწონდა ირანის შაჰს, რომლის მფარველობაში ითვლებოდა ქართლის სამეფო, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ვახტანგმა აშკარად აღიარა ქრისტიანული მოძღვრების უპირატესობა და ამის შემდეგ იგი გარკვევით იდგა ერთმორწმნე რომ-საბერძნეთის პოლიტიკურ-სარწმუნოებრივ ორიენტაციაზე. ვახტანგის ასეთი პოლიტიკა ნიშნავდა აშკარად განდგომას ირანისაგან, რაც შეუმჩნეველი არ რჩებოდა ირანის მბრძანებლებს. მაგრამ ირანის შაჰი ამ დროს ჰუნებს ებრძოდა და ამის გამო იგი ჯერ თავს იკავებდა ქართლში გამოლაშქრებაზე. ამ დაძაბულ ურთიერთობას ამწვავებდა აგრეთვე ცეცხლის თაყვანისმცემელთა სასულიერო წოდება, რომელსაც საიდუმლო მიწერ-მოწერა ჰქონდა შაჰთან და მას სთხოვდა გამოელაშქრა ქართლზე, მოესპო ქრისტიანობა და აღედგინა ცეცხლის თაყვანისცემა. ამის გამო ვახტანგმა ცეცხლის მსახური-მოგვები ყველგან განდევნა და

შათი ადგილ-სამლოცველოები შემუსრა, რამაც მოთმინებიდან გამოიყვანა ირანის შაჰი პეროზი (458 — 484 წ.) და იგი დიდი ჯარით წამოვიდა ქართლისაკენ.

ვახტანგი მაშინვე შეუდგა მტრის დასახვედრად სამზადისს. მან დახმარება სთხოვა სომხებს და მოციქულები გაუგზავნა აღმოს. რომის (საბერძნეთის) კეისარს ლეონს, რომ გამოეგზავნა მაშველი ჯარი. მაგრამ ელჩებმა სატახტო ქალაქში ლეონს ვერ მოუხსრეს; ის ჰუნებთან საომრად წასულიყო. ამავდროს ირანის ჯარმა გადმოლახა სომხეთი და შემოიჭრა ქართლში, სადაც მტერს მოუხდა დიდ წინააღმდეგობათა დაძლევა. ვახტანგ მეფის მთავარი ლაშქარი დაბანაკებულნი იყვნენ მცხეთის მახლობლად და აქ არაგვ-მტკვრის მიდამოში გაიმართა სასტიკი ბრძოლა.

ვახტანგის მეთაურობით ქართველი ლაშქარი გამირულად ებრძოდა მტერს. შეიარაღებულ მეფეს თავზე ეხურა ჩაბალახი (მუზარადი), რომელსაც წინ გამოსახული ჰქონია მგელი და უკან ღლომი. რომელ მხარეს გაუჭირდებოდა თურმე ლაშქარს, მეფეც იქით მიმართავდა თავის მხვილს და ამით გამხნევებული ლაშქარი თავგან-

წირვით იბრძოდაო. ამის შესახებ მემატიანე ასე მოგვითხრობს:

„ხოლო ვახტანგ მეფესა შეექმნა ჩაბალახი ოქროსა და გამოესვა წინათ მგელი და უკანათ ლომი. და რომელსა კერძოსა იძლეოდინ ქართველნი, მუნითცა მიჰმართის და მოსრის სპისა მისგან სპარსეთისა ვითარცა ლომან კანჯარი: მიერთგან ვერღა-რა შეუძლებდეს სპარსნი წყობად მისა, და ისწავლეს იგი რომელსა ეწერა მგელი და ლომი, და ვითაცა იხილიან ვახტანგ და თქვიან „დურ აზ გორგასალ“ რომელ არს ესე. „მიჰრიდეთ თავსა მგლისასა“. და მის მიერ სახელ-ედვა ვახტანგ მეფესა გორგასალ“-ო.

ბრძოლა გაგრძელდა ორი თვე, მაგრამ ირანელებმა ვერ შესძლეს გამარჯვების მოპოვება. ჩქარა ვახტანგს მოუვიდა აღმ. რომის (საბერძნეთის) კეისრისაგან გამოგზავნილი ჯარიც და ამ გარემოებამ აიძულა პეროზი ზავი შეეკრა ვახტანგთან იმ პირობით, რომ მას ქართლში ხელახლად აღედგინა ცეცხლის თაყვანისცემა. მაგრამ მან ეს წინადადება არ მიიღო, დარჩა ქრისტიანული მოძღვრების ერთგული და საბერძნეთის კეისრის დახმარებით შესძლო შეენარჩუნებინა სამეფოს დამოუკიდებლობა და ქრისტიანული რწმენა.

ეს გარემოება არ ასვენებდა ირანის შაჰს. მან კარგად იცოდა, რომ ვახტანგს ამ შემთხვევაში ეხმარებოდა საბერძნეთის კეისარი, რომელიც იყო ირანის დაუძინებელი მტერი და ვახტანგის ერთგული მოკავშირე.

„აღდგეს სპარსნი ქრისტიანეთა ზედა... რამეთუ ღიდი იყო მტრობაი ქრისტიანეთა ზედა და უფროსად ბერძენთა მიმართ. ხოლო ჩვენ ქართველთა მიმართ ამისათვის, რამეთუ ეძვინებოდა ჩვენი ბერძენთა მიმართ სიყვარული და ერთობაი. ეს იყო ნებაი მათი, რათა ჩვენცა მათთანა მტერ ვექმნეთ ბერძენთა“-ო., ამბობს მემატთანე.

ქართლის პიტიახშად ამ დროს იყო ირანის შაჰის მიერ დანიშნული ვასქენი არ შუ შას — ძე, რომელიც შაჰს ერთგულად ემსახურებოდა და ამ ვასქენის დახმარებით შაჰი ახლა ცდილობდა ქართლის ხელში ჩაგდებას. შაჰის ჩაგონებით ვასქენი განუდგა ქრისტიანობას და მიიღო მაზდეიანური რწმენა. ამის შემდეგ ვასქენი აიძულებდა თავის ზელქვეითებს მიეღოთ მაზდეიანობა და ვინც ურჩობას გაბედავდა სასტიკად ისჯებოდა. ვასქენმა სხვათა შორის თავისი საკუთარი მეუღლე შუშანიკიც არ დაინდო, იგი ჩააგდეს

საპრობლეში, სადაც საშინელი წამებით გატაცებული
დაიცვალა.

ამ ვასქენის საშუალებით ირანი ახლა ქართლში აწარმოებდა აშკარად აგრესიულ პოლიტიკას, რაც საფრთხეს უმზადებდა ქართლის დამოუკიდებელ არსებობას. ამის გამო ვახტანგ გორგასლანმა გადაწყვიტა ვასქენის თავიდან მოშორება და 484 წელს იგი მოაკვლევინა. ეს ირანის წინააღმდეგ აშკარა ამბოხებას მოასწავებდა და ვახტანგიც შეუდგა საომარ სამზადისს.

მაგრამ ირანის ჯარი ისე მოულოდნელად შემოესია ქართლს, რომ ვახტანგმა ვერ მოასწრო მათი შეკავება და მან დახმარება სთხოვა სომეხთა დიდებულებს. ვახტანგი ურჩევდა სომეხებს გაერთიანებული ძალით თავი დაეღწიათ ირანის ბატონობისაგან. ვახტანგს ამასთანავე იმედი ჰქონდა ჰუნების დახმარებაზე და როდესაც ეს მოლოდინი არ გაუმართლდა, მაშინ ქართველებმა და სომეხებმა გადასწყვიტეს ირანელებთან შებრძოლება.

სომხეთის მხედრობას მეთაურობდა ვახტანგ მამიკონიანი. ბრძოლის დაწყებამდის სომეხების ჯარიდან ზოგიერთები გადავიდნენ ირანელების ბანაკში და გასცეს მოკავშირეთა საიდუმ-

ლეობა. ირანელებთან ბრძოლაში სომხები და მარცხდნენ და დამორჩილდნენ ირანის შაჰს. ვახტანგმა თავისი ჯარით დაიხია და დადგა კახეთში. ჩქარა აქ შემოვიდა შაჰი კობადის (488-532 წ.) ჯარი და დაბანაკდა იორზე. ირანის შიშით ქართლის დიდებულებიც გადაუდგნენ მეფეს და მიემხრენ შაჰს. მაგრამ ამ გარემოებამ ვერ შეაშინა ვახტანგ მეფე და იგი გმირულად შეებრძოლა მტერს მდ. იორზე, სადაც ბრძოლა გაგრძელდა სამი დღე. ორივე მებრძოლ ბანაკიდან დაიხოცნენ დიდძალი მოლაშქრენი. მიუხედავად ამისა ვახტანგი უშიშრად განაგრძობდა მტერზე შეტევას. ის პირადი მაგალითით ამხნევებდა მებრძოლებს და მოუწოდებდა მათ გამოეტანათ მტრის მოკვეთილი თავები: „ყოველი კაცი რომელი დარჩეს სიკვდილისაგან და მტერთა ჩვენთაგანისა თავი ანუ ხელი არ გამოიტანოს, სიკვდილითა მოკვდეს იგი ჩვენ მიერ“-ო.

ისტორიკოსი ჯუან შერის სიტყვით ვახტანგი ძლიერი რაზმით მოულოდნელად თავს დაესხა ირანელების ბანაკს და თვით კოვადის კარავამდის ისეთი სისწრაფით შეიჭრა, რომ შაჰის შვილმა ვერც კი მოასწრო გაქცევა და იგი ვახ-

ტანგმა იქვე მოჰკლაო. მაგრამ ამ დროს მტრის ისარი მეფეს შიგ მკერდში მოხვედრია:

„დაესხა ვახტანგ სპარსთა ზედა და შეველო ვიდრე პალატამდე მეფისასა და მეფე შეესწრა ცხენსა ზედა და ძე მისი ბარტამ მოჰკლა და მოჰკვეთა თავი. და მუნ შინა სპარსმან ვინმე, სცა ისარი მკერდსა ვახტანგისსა,“-ო. ამბობს მემატია-ნე. მაგრამ ეს სპარსი, როგორც მემატია-ნე მოგ-ვითხრობს, მტრის მიერ მოსყიდული ვახტანგ მე-ფის მონა-სპა უნდა ყოფილიყო, შინაური მოლა-ლატე და გამცემი. აბჯროსან მეფეს მტრის ისა-რი ვერაფერს დააკლებდა, მხოლოდ მისმა მონა-სპამ იცოდა თურმე, რომ მეფის აბჯარს ილლიას-თან ჰქონდა ნახევი და იქ ჰკრა ისარიო:

„მოიკლა იგი სპარსთა ბრძოლასა შინა მონა-ყოფილისაგან მისისა, რამეთუ იცოდა განახევი ჯაჭვისა ილლიასა ქვეშე: და აღიპყრა რა ხმალი თვი-სი (ვახტანგ მეფემ), რათა სცეს კაცსა სპარსთა-განს, მონამან ბოროტმან ჰკრა ისარი ილლიასა ქვეშე და მით მოიკლა“-ო.

მიუხედავად ამისა მძიმედ დაკოდილი მეფე შუადღემდის გმირულად განაგრძობდა მტერთან ბრძოლას და თუმცა ირანელები რიცხვით სჭარ-ბობდნენ, მაგრამ ირანელები მაინც დამარც-

ხდნენ და დაიხიეს რუსთავისაკენ. გამარჯვებულ მეფეს დარჩა მდიდარი ნადავლი. ბრძოლის გარძელება შეუძლებელი იყო, რადგანაც მეფის წყლული სასიკვდილო აღმოჩნდა: „რამეთუ შეწულ იყო ისარი ფირტუად“-ო. მეფე წაიყვანეს უჯარმაში, სადაც მან მოიწვია წარჩინებულები და ანდერძად დაუტოვა მტერთან განეგრძოთ ბრძოლა საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად, არ გაეწყვიტათ ერთმორწმუნე ბიზანტიასთან კავშირი და მტკიცედ დაეცვათ ქრისტიანობა მაზდეიანობის წინააღმდეგ:

„თქვენ მკვიდრნო ქართლისანო, მოიხსენეთ კეთილნი ჩემნი, რამეთუ პირველად სახლისა ჩვენისა მიერ მოიღეთ ნათელი საუკუნო და მე ხორცილებრითა დიდებითა გადიდე თქვენ ნათესავთა ჩემთა: და სახლსა ჩემსა ნუ შერაცხ ჰყოფთ თქვენ, და სიყვარულისა ბერძენთასა ნუ დაუტეობთ“-ო.

502 წელს ვახტანგი გარდაიცვალა და იგი დაასაფლავეს მცხეთაში, სვეტიცხოველის ტაძარში: „მოკვდა ვახტანგ და დაეფლა მცხეთას, საკათალიკოზოსა სვეტსა თანა და ზედ საფლავსა მისსა წერილ არს ხატი მისი, სწორი ასაკისა მისი-

სა: აწ რომელ არს აბჯარი და სამოსელი მისნი
 მისგან უფრო საცნაურ არს“-ო.

ამგვარად საქართველოს სამეფოს პოლიტიკურ
 დამოუკიდებლობისათვის თავდადებული მეზობო-
 ლი ვახტანგ გორგასლანი შინაგამცემლობისა და
 ლალატის მსხვერპლი შეიქმნა და იგი გმირულად
 დაეცა ბრძოლის ველზე. ამის გამო მადლიერმა
 ქართველმა ხალხმა მისი ხსოვნა დღემდის შე-
 მოინახა, ხოლო მისი გმირული მოღვაწეობის შე-
 სახებ შექმნა ლეგენდები და თქმულებები და
 ამით მას სამართლიანად განუმტკიცა გოლიათუ-
 რი უძლეველობის „გორგასლანი“-ს სახელწო-
 დება.

პ/მ რედაქტორი პროფ. ს. კაკაბაძე

შეკვეთის № 1324

უფ 7320

ტირაჟი 3000

სტამბა გ-ბა „ზარია ვოსტოკა“-სი რუსთაველის, გამზ. № 36.

8260 3 826.

31/1520

С. И. Макалатия
Вахтанг Горгаслан
(На груз. яз.)

Грузинское Краеведческое О-во
Гор. Тбилиси.